

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการค้นคว้าแบบอิสระเรื่องความต้องการของเกษตรกรต่อการให้บริการของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล จังหวัดอุตรดิตถ์ มีเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่เป็นแนวทางในการวิจัย โดยแยกเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. ความหมายทฤษฎีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความต้องการ
2. ลักษณะการดำเนินงานของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล
3. สถานการณ์ทางการเกษตรในจังหวัดอุตรดิตถ์
4. การดำเนินงานของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในจังหวัดอุตรดิตถ์
5. ผลงานวิจัยและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

ความหมายทฤษฎี แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความต้องการ

ความต้องการของมนุษย์

นักวิชาการทางปรัชญาและจิตวิทยาหลายท่าน ได้ให้คำจำกัดความของความต้องการ(need) ไว้ในลักษณะที่คล้ายๆกันคือ เป็นความไม่พอเพียง(deficiency)ถ้าหากมองในภาพไม่สมดุลของมนุษย์เรา (homeostatic sense) ความต้องการจะเกิดขึ้นเมื่อเกิดการไม่สมดุลทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

เทพนม และสวิง (2529) อ้างโดยประหยัด (2535:7) ได้ให้ความหมายของความ ต้องการตามทฤษฎีที่ว่าด้วยขบวนการ(process theories) ว่าความต้องการเป็นเบื้องต้นแรกต่างๆ หรือแนวโน้มของสันดานเดิม(innate tendencies) แม้ว่าจะยังไม่เป็นที่กระจ่างชัดเจนเสมอไปนักแม้ว่า สิ่งเหล่านี้มีรากเหง้ามาจากด้านกายภาพหรือทางด้านจิตใจก็ตามแต่และในทำนองเดียวกัน อรุณ (2525)โดย ประหยัด (2535:7) กล่าวว่ามนุษย์เป็นสัตว์โลกที่มีความต้องการไม่มีที่สิ้นสุด และความต้องการนี้เป็นตัวกระตุ้นให้มนุษย์กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเพื่อตอบสนองหรือหาทางบำบัดความต้องการของตน ถ้าความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการนั้นก็จะไม่มีความหมาย แต่ความต้องการในลำดับต่อไปที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองก็จะมีอิทธิพลต่อไป

นอกจากนี้ เทพพนม และสรวง (2529) อ้างโดยประหัย (2535:8) ได้อ้างถึง Maslow's need hierarchy ซึ่งระบุว่าความต้องการของมนุษย์มีเป็นขั้นตอนแบ่งเป็น 5 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 ความต้องการทางด้านร่างกาย ขั้นที่ 2 ความต้องการความมั่นคง ขั้นที่ 3 ความต้องการทางด้านสังคม ขั้นที่ 4 ความต้องการชื่อเสียง ขั้นที่ 5 ความต้องการที่จะมีความสำเร็จตามความนึกคิดของตนเอง ถ้าความต้องการอันหนึ่งอันใดได้รับการตอบสนองจนเป็นที่พอใจแล้ว ความต้องการถัดไปที่สูงกว่าก็จะเกิดขึ้น

กิติ (2532:126) ได้จำแนกความต้องการของมนุษย์ ออกเป็น 2 ประเภทคือ ความต้องการทางร่างกาย เป็นความต้องการทางด้านวัตถุ หรือรูปธรรม ซึ่งมีตัวตนและจับต้องได้เป็นส่วนใหญ่ และความต้องการทางจิตใจ ไม่มีตัวตนให้จับต้องได้ ซึ่งนิพนธ์ (2528:71) ได้แบ่งความต้องการออกเป็น ความต้องการปฐมภูมิ หรือความต้องการทางกายภาพ และความต้องการทุติยภูมิ เป็นความต้องการทางอารมณ์และจิตใจเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นหรือเข้าใจยาก ซึ่งจะปรากฏเมื่อมนุษย์มีวุฒิภาวะสูงสูงขึ้น และเสถียร(2519) โดยประหัย(2535:9) ได้ให้ความคิดที่ว่าความต้องการของมนุษย์แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือความต้องการทางด้านชีววิทยา ซึ่งเป็นความต้องการทางด้านที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เป็นความจำเป็นพื้นฐานอันเป็นรากฐานที่ต้องการ ถ้าไม่ได้รับการตอบสนอง จะมีความรู้สึกตรึงเครียดอยู่ตลอดเวลา และความต้องการทางด้านสังคมและจิตใจ เป็นความต้องการทางด้านจิตวิทยา ไม่ได้มีรากฐานทางร่างกาย เป็นความต้องการที่สลับซับซ้อนคลุมเครือจากลักษณะอาการทางจิตใจ ความต้องการทางจิตใจนี้บางครั้งเรียกว่า ความต้องการที่เกิดใหม่

จากแนวความคิดเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ก็พอจะสรุปได้ว่า ความต้องการและความแตกต่างของมนุษย์ เป็นผลผลักดันให้มนุษย์ต่อสู้ดิ้นรนและทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ขนาดของความต่อสู้ดิ้นรนจะขึ้นอยู่กับระดับความต้องการของแต่ละคน ซึ่งมีไม่เท่ากัน

การดำเนินงานของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

ปี พ.ศ. 2542 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดทำโครงการ เพิ่มศักยภาพชุมชนด้านการเกษตร ขึ้น มุ่งเน้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนา โดยการจัดตั้งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล เพื่อเป็นศูนย์บริการและเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลความรู้และเทคโนโลยีการเกษตร ให้เกษตรกรมีส่วนร่วมและดำเนินการสาธิตนำร่องเชิงการผลิตทางการเกษตรเฉพาะด้านพร้อมทั้งสร้างชุมชนเครือข่ายด้านการเกษตร ให้สามารถนำไปปรับใช้ในไร่นาอย่างเหมาะสม อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาการเกษตรที่มีการเชื่อมโยงการปฏิบัติงานระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐ องค์กรต่างๆ แกนนากลุ่มอาชีพ และหน่วยงานต่างๆ ในลักษณะการบูรณาการและสอดคล้องกันอันเป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดันศักยภาพชุมชน ให้เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

จากนโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่เน้นการบริหารงานในรูปแบบของการบูรณาการ โครงการเพื่อให้เกิดความร่วมมือทั้งระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเอง องค์กรท้องถิ่น และเกษตรกรในการพัฒนาการเกษตร ซึ่งนอกจากจะทำให้เกิดการประหยัด ลดความซ้ำซ้อน ตลอดจนใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพแล้วยังทำให้เกิดกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับรู้ โดยเฉพาะชุมชนมีส่วนร่วมของชุมชนในการวิเคราะห์ วางแผน และกำหนดกิจกรรมด้วยตนเอง เป็นแนวทางเพื่อนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม จึงจำเป็นต้องมีศูนย์กลางในการประสานงาน และบริหารจัดการในเรื่องนี้ด้วย กรมส่งเสริมการเกษตรได้รับมอบหมายจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล เพื่อเป็นศูนย์กลางในการเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน การกำหนดกิจกรรมของแต่ละส่วนราชการลงสู่พื้นที่เป้าหมายเดียวกันภายใต้การมีส่วนร่วมของเกษตรกร ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ในการพัฒนาเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะต้องตรงกับความต้องการของชุมชน เกิดการพัฒนาอาชีพในทุกด้านให้ชุมชนเข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน (กรมส่งเสริมการเกษตร : 2542) โดยกำหนดแนวทางในการดำเนินงานประเด็นต่าง ๆ คือ

1. ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล คือศูนย์กลางในการประสานงานการถ่ายทอดความรู้สาขาต่างในระดับตำบลสู่เกษตรกร
2. วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล คือเพื่อเป็นศูนย์กลางความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรท้องถิ่น และเกษตรกรในการดำเนินการถ่ายทอด และขยายผลของเทคโนโลยีอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

3. เป้าหมายในการจัดตั้งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล คือ ให้ทุกจังหวัดดำเนินการจัดตั้งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ให้ครบทุกตำบล ที่มีการประกอบอาชีพการเกษตร ภายในเดือน กันยายน 2542

4. องค์ประกอบของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ประกอบด้วย 2 ส่วน คือส่วนที่เป็นสำนักงาน และจุดสาธิต ซึ่งเป็นจุดที่ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร

ส่วนที่เป็นสำนักงาน ประกอบด้วย สถานที่ทำงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่รับผิดชอบตำบล ในสำนักงานดังกล่าวมีสิ่งอำนวยความสะดวกและข้อมูลได้แก่

1. สถานที่ตั้งสำนักงาน ให้พิจารณาสถานที่ตั้งที่มีความยั่งยืน ติดต่อดี สะดวกดังนี้

- 1.1 ให้เลือกที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นอันดับแรก
- 1.2 ในกรณีไม่สามารถใช้สถานที่ของ องค์การบริหารส่วนตำบลได้ ให้พิจารณาจากสถานที่อื่นที่เหมาะสมเป็นที่ตั้งสำนักงาน

2. วัสดุ อุปกรณ์ที่สำนักงานศูนย์บริการฯ ได้แก่

- 2.1 ป้ายชื่อ และขนาดของป้ายชื่อออกแบบจากส่วนกลาง
- 2.2 โต๊ะเก้าอี้ ที่ทำงานของเจ้าหน้าที่
- 2.3 เครื่องเขียนแบบพิมพ์ กระดาษและบอร์ด
- 2.4 แผนผังแสดงขอบเขตของตำบลที่ตั้งศูนย์บริการฯ ที่ตั้งจุดสาธิต และถ่ายทอดเทคโนโลยี
- 2.5 ข้อมูลการเกษตรของตำบล ได้แก่ ศักยภาพของชุดดิน แหล่งน้ำ ข้อมูลด้านพืชปศุสัตว์ ประมง ฯลฯ

2.6 แผนงาน/โครงการเกษตรประจำตำบล

2.7 ไปสเตอร์ประชาสัมพันธ์ศูนย์บริการฯและอื่นๆ

2.8 เอกสารวิชาการ

2.9 ตัวอย่างของจริง หรือรูปภาพ ที่มีคำอธิบายพร้อมคำแนะนำเกี่ยวกับโรคแมลงศัตรูพืชหรืออื่นตามสภาพปัญหาของพื้นที่

2.10 อื่นๆตามความเหมาะสม

ส่วนที่เป็นจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีหรือจุดสาธิต เป็นสถานที่ที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้ทางการเกษตร โดยมีวิทยากรการเกษตร(เกษตรกรที่เป็นเจ้าของจุดสาธิต) ทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ จุดสาธิตแบ่งเป็น 2 ประเภท

1. ประเภทที่ดำเนินการ โดยเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จในสาขาอาชีพสาขาต่าง ๆ ทั้งด้านพืช ปศุสัตว์ ประมง พัฒนาที่ดินและอื่นๆ โดยพัฒนาให้เป็นจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีหรือจุดสาธิต พร้อมทั้งจะเป็นแบบอย่างแก่เกษตรกรในตำบล หรือเกษตรกรนอกเขตตำบลนำไปปฏิบัติตาม
2. ประเภทที่จัดทำขึ้นใหม่ ตามศักยภาพของพื้นที่ และความต้องการของเกษตรกร

ทั้งนี้จุดถ่ายทอดเทคโนโลยี หรือจุดสาธิตสามารถทำได้ในรูปแบบต่างๆ เช่นการสาธิตเป็นรายบุคคล รายกลุ่ม หรือรายหมู่บ้าน เป็นต้น

ตัวอย่างกิจกรรมสาธิตรายบุคคลหรือรายกลุ่ม เช่น

- สาธิตฝึกปลอดภัยจากสารพิษ
- สาธิตการเพาะเห็ดเชิงการค้า
- สาธิตการเลี้ยงสัตว์

ตัวอย่างสาธิตรายหมู่บ้าน เช่น

- หมู่บ้านเกษตรยั่งยืน
- หมู่บ้านไม้ดอกไม้ประดับ

สำหรับวัสดุอุปกรณ์ หรือสิ่งจำเป็นในกระบวนการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วมได้แก่

- สถานที่พบปะ/ที่นั่งประชุม
- กระดาน ป้ายแสดงข้อมูลต่างๆ
- รูปภาพและอุปกรณ์ที่ใช้ในการบรรยายชี้แจง
- อุปกรณ์อื่นๆที่ทางราชการจัดให้

5. การบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

ให้ใช้คณะกรรมการบริหารศูนย์บริการ รับผิดชอบการบริหาร ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ซึ่งประกอบด้วยบุคคลต่างๆและมีหน้าที่ดังนี้

1. ผู้แทนสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
2. เกษตรกรอาสาสมัคร เช่น อาสาสมัครพัฒนาที่ดิน หรือหมอดินอาสา อาสาสมัครปศุสัตว์ ประมงอาสา เป็นต้น
3. ผู้แทนหมู่บ้าน ผู้แทนกลุ่มอาชีพและองค์กรเกษตรกร ในพื้นที่ตำบลนั้นๆ

4. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบตำบล ทำหน้าที่เป็นกรรมการและเลขานุการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

หน้าที่

- วางแผนการปฏิบัติงาน โครงการระดับตำบล กำหนดกิจกรรม งบประมาณและกรอบระยะเวลาการปฏิบัติงานในพื้นที่

- ติดตามและรายงานผลความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรค ต่อคณะกรรมการพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอ

- ปฏิบัติงานอื่นๆที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอ

นอกจากนี้คณะกรรมการศูนย์ฯจะทำหน้าที่หลักดังต่อไปนี้

1. ดำเนินการให้เกิด การจัดทำแผนชุมชนที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของเกษตรกรในตำบล ดังนี้

1.1 การสำรวจข้อมูลพื้นฐานความต้องการของชุมชน โดยการสำรวจและเก็บข้อมูลดังกล่าว จะคัดเลือกเกษตรกรอาสาสมัครของแต่ละหมู่บ้าน แล้วนำไปฝึกอบรมสัมมนาให้สามารถปฏิบัติงานสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเพื่อทราบปัญหาและความต้องการของเกษตรกรในตำบล ตามคู่มือการปฏิบัติงานสำรวจข้อมูล โดยเกษตรกรอาสาสมัครดังกล่าว สามารถทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทั้งหน่วยงานของทางราชการและหน่วยงานเอกชนไปสู่เกษตรกรรายอื่นๆในท้องถิ่นของตนเอง

1.2 การวิเคราะห์ปัญหาความต้องการของชุมชน โดยเกษตรกรในชุมชนมีส่วนร่วม ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจ และตัดสินใจวางแผนการดำเนินงานด้วย เทคนิคการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะทำให้เกษตรกรสามารถวิเคราะห์วางแผน และจัดการทรัพยากรได้ตรงกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการวิเคราะห์ข้อมูล และจัดทำแผนดังกล่าว

2. วิเคราะห์ความเป็นไปได้ของแผนชุมชน และจัดทำแผน/โครงการ ในระดับตำบล เสนอผ่านองค์การบริหารส่วนตำบลหรือ คณะกรรมการพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอหรือจังหวัดเพื่อขอสนับสนุนงบประมาณ

3. จัดทำแผนปฏิบัติการของตำบล

3.1 แผนการจัดตั้งสำนักงาน โดยให้มีข้อมูลเป็นไปตามมาตรฐานข้อมูลที่กำหนด

3.2 แผนการจัดตั้งจุดสาธิต

3.3 แผนการถ่ายทอดความรู้ให้แก่แผนการฝึกอบรมวิทยากรเกษตรกร และแผนการฝึกอบรมสัมมนา ครูงานของเกษตรกร

3.4 แผนขยายผล

3.5 แผนวัดผลสัมฤทธิ์ของการถ่ายทอดความรู้

3.6 แผนการดำเนินการกิจกรรมส่งเสริมการเกษตรตามกิจกรรมและโครงการงบประมาณปกติต่างๆ

4. การทำหน้าที่กำกับ ดูแลแผนงานโครงการของตำบลให้เป็นไปตามแผนตลอดจนติดตามให้การสนับสนุนเรื่องต่างๆ ตั้งแต่การกำหนดเรื่องและกิจกรรมสาธิต การจัดการด้านการเตรียมความพร้อมของวิทยากรเกษตรกร การนำเกษตรกรในตำบลมาเรียนรู้การขยายผล

5. การจัดการด้านการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดการเผยแพร่ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร การเกษตรให้เกษตรกรในตำบลรับรู้ รับทราบข้อมูลของศูนย์บริการฯ อย่างต่อเนื่อง อนึ่งการทำงาน โครงการเพิ่มศักยภาพชุมชนด้านการเกษตร ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการบริหารโครงการ ต้องได้รับการฝึกอบรมสัมมนาในด้านการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรของตำบลแบบชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อจะได้สามารถจัดทำแผนของตำบลได้ตรงกับความต้องการของชุมชน

6. ผู้อำนวยการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลมีหน้าที่

6.1 ประสานงานและจัดการด้านการเกษตรภายในตำบล

6.2 จัดการเกี่ยวกับระบบการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรในตำบล

6.3 รายงานสถานการณ์ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรรวมถึงการแจ้งเตือนภัย

ธรรมชาติต่างๆ

6.4 จัดการเกี่ยวกับโรงเรียนเกษตรกร

6.5 จัดการด้านการตลาด

6.6 รายงานผลการปฏิบัติงานด้านการเกษตร

ทั้งนี้ ให้ปฏิบัติงานที่ศูนย์บริการฯ สัปดาห์ ละ 2 วัน โดยกำหนดวันปฏิบัติงาน

และแผนปฏิบัติงานที่ชัดเจน

7. วิทยากรเกษตรกร ได้แก่เกษตรกรที่เป็นเจ้าของจุดสาธิตมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

- 7.1 ให้คำปรึกษาด้านการประกอบอาชีพการเกษตรในตำบล
- 7.2 เป็นผู้นำถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตร
- 7.3 ร่วมกับหน่วยงานต่างๆในการถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตร

8. แนวทางการดำเนินงานของจังหวัด

ให้ทุกจังหวัด มีการดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

- 8.1 ประชุมชี้แจงสมาชิก องค์การบริหารส่วนตำบล.และองค์กรเกษตรกรในตำบลให้เข้าใจในหลักการของศูนย์บริการฯ
- 8.2 ตั้งคณะกรรมการศูนย์บริการฯ โดยให้นายอำเภอเป็นผู้แต่งตั้งคณะกรรมการดังกล่าว
- 8.3 คัดเลือกสถานที่ตั้งศูนย์บริการฯและคัดเลือกจุดสาธิต
- 8.4 ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการสนับสนุนบุคลากรและงบประมาณในการดำเนินงานกิจกรรมศูนย์บริการฯ
- 8.5 รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลของตำบล เพื่อใช้ในการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของเกษตรกร
- 8.6 จัดทำแผนการจัดตั้งศูนย์บริการฯและแผนการดำเนินงานศูนย์บริการฯ
- 8.7 จัดทำป้าย แผนที่ อุปกรณ์ฯลฯ ประจำศูนย์บริการฯ
- 8.8 ประชาสัมพันธ์ศูนย์บริการฯให้เป็นที่รู้จักของเกษตรกรและมาใช้บริการ
- 8.9 อบรมวิทยากรเกษตรกรให้สามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรได้

8.10 ดำเนินการถ่ายทอดความรู้ ตามกระบวนการถ่ายทอดความรู้ โดยนำเกษตรกรในตำบลหรือเกษตรกรทั่วไปมาฝึกหัดเรียนรู้

8.11 ขยายผลการถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตร โดยกำหนดวิธีการให้เกษตรกรที่เข้ามาเรียนรู้นำไปขยายผล เช่นการให้บริการความรู้อย่างต่อเนื่อง การสนับสนุนปัจจัยบางอย่างที่จำเป็น

8.12 ติดตาม ประเมินผลและรายงาน

9. การสนับสนุน

9.1 สำนักงานศูนย์ บริการฯส่วนกลางให้การสนับสนุนงบประมาณสำหรับการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ให้กับสำนักงานศูนย์บริการ

9.2 จุดถ่ายทอดเทคโนโลยีหรือจุดสาธิต ส่วนกลางให้งบประมาณสำหรับการดำเนินงานปรับปรุงจุดถ่ายทอดเทคโนโลยี และงบประมาณสำหรับสร้างจุดถ่ายทอดใหม่ และขอรับการสนับสนุนจากองค์กรเอกชน/องค์กรในท้องถิ่น/องค์การบริหารส่วนตำบลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเน้นให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมถ่ายทอดเทคโนโลยีผ่านศูนย์บริการฯ เพื่อให้เกษตรกรได้รับประโยชน์จากการถ่ายทอดเทคโนโลยีดังกล่าว

10. การจัดทำมาตรฐานข้อมูลศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล จำเป็นต้องมีมาตรฐานของข้อมูลที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน มีระบบการจัดเก็บข้อมูลทั้งนี้ข้อมูลตามมาตรฐานที่กล่าวถึงนั้นจะมีทั้งรายการข้อมูลต่างๆที่ได้จัดทำไว้แล้ว เช่น ข้อมูลแสดงขอบเขตและรายละเอียดของตำบลแผนที่ต่างๆ หรือข้อมูลที่ต้องสำรวจและจัดเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เช่น เทคโนโลยีการเกษตรที่ปฏิบัติอยู่ ข้อมูลราคาสินค้า/ตลาด ข้อมูลปัญหาและความต้องการของเกษตรกร เป็นต้น

11. การมีส่วนร่วมของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่

11.1 จากการศึกษาที่กระทรวงเกษตรฯได้แต่งตั้งให้เกษตรกรจังหวัดเป็นผู้จัดการ โครงการเพิ่มศักยภาพชุมชนด้านการเกษตรในระดับจังหวัดนั้น บทบาทสำคัญของผู้จัดการโครงการจำเป็นต้องประสานงานกับส่วนราชการ ในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ของแต่ละจังหวัดให้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานศูนย์บริการฯ ตั้งแต่ต้น โดยเฉพาะการสร้างทัศนคติที่จะให้ทุกส่วนราชการมีความรู้สึกในการเป็นเจ้าของโครงการร่วมมือกันเพื่อให้เกิดการจัดการและการดำเนินกิจกรรมได้ครอบคลุมทุกสาขาอาชีพ

11.2 ใช้อำนาจประกอบของคณะทำงานโครงการเพิ่มศักยภาพชุมชนด้านการเกษตรในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล เป็นตัวเชื่อมโยงให้เกิดการประสานงาน การจัดทำแผน / โครงการ การจัดกิจกรรมสนับสนุน ตลอดจนการระดมบุคลากรทุกส่วนราชการ และเจ้าหน้าที่องค์กรท้องถิ่นเข้ามาร่วมปฏิบัติงานในศูนย์ฯ

12. กลยุทธ์ในการดำเนินงานศูนย์บริการฯให้เกิดความยั่งยืน

ในการจัดตั้งศูนย์บริการฯที่มีความพร้อมทั้งการตั้งสำนักงานและจุดสาธิตนั้น แต่ถ้าหากกิจกรรมที่กำหนดขึ้น ไม่มีเกษตรกรมาร่วมใช้บริการ ก็ไม่สามารถที่จะทำให้อายุการใช้งานยั่งยืนได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องจัดองค์ประกอบต่างๆในพื้นที่ให้เกิดขึ้นให้พร้อมกัน คือ

12.1 สร้างความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในให้เกิดการประสานความร่วมมือกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

12.2 จัดทำข้อมูลข่าวสารวิชาการที่มีคุณภาพ และมีกิจกรรมการให้บริการเกษตรในสาขาต่างๆที่ตอบสนองความต้องการของเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง

12.3 นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรต้องมีความพร้อมและต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานศูนย์บริการฯ จะได้สามารถทำหน้าที่ในการบริหารจัดการและการประสานความร่วมมือได้อย่างมีประสิทธิภาพ

12.4 มีการจัดการด้านการประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่างๆ เพื่อให้เกษตรกรได้รับรู้รับทราบความเคลื่อนไหวของศูนย์บริการฯ ตลอดเวลา

12.5 เมื่อได้กำหนดแผนปฏิบัติการของศูนย์บริการฯ แล้ว จะต้องให้มีการปฏิบัติตามแผน เพื่อให้เกิดความเชื่อถือทั้งตัวเจ้าหน้าที่และเกษตรกร

13. ค่าใช้จ่ายจากการดำเนินงานจัดตั้งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล กรมส่งเสริมการเกษตร ได้ให้รายละเอียดดังนี้

13.1 ค่าใช้จ่ายในการจัดตั้งและพัฒนาสำนักงานศูนย์บริการฯ วงเงินประมาณ 20,000 บาท

13.1.1 วัตถุประสงค์เพื่อจัดตั้งสำนักงานศูนย์บริการฯ ให้มีอุปกรณ์ ข้อมูล และอื่นๆที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงานศูนย์บริการฯ

13.1.2 ผู้รับผิดชอบคือคณะกรรมการศูนย์บริการฯ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางด้านพืช สัตว์ ประมง พัฒนาที่ดิน สหกรณ์ ฯลฯ

13.1.3 การใช้จ่ายงบประมาณ จะใช้จ่ายตามรายละเอียดดังนี้

1) จัดวัสดุอุปกรณ์ในการแสดงและข้อมูลอื่นๆ ที่จำเป็นสำหรับดำเนินงานในศูนย์บริการฯ ได้แก่ แผนที่ ตัวอย่างของจริง รูปภาพ และข้อมูลเป็นรูปเล่ม

2) การแสดงข้อมูล ให้พิจารณาจัดทำข้อมูลให้สอดคล้องและตอบสนองกับความต้องการของชุมชนนั้นๆ

13.2 ค่าใช้จ่ายในการจัดตั้งและพัฒนาจุดสาธิต วงเงิน 15,000 บาท

13.2.1 วัตถุประสงค์ เพื่อตั้งจุดสาธิต โดยการคัดเลือกจุดสาธิต จากกิจกรรมที่เกษตรกรจัดทำประสบผลสำเร็จในสาขาต่างๆ ในพื้นที่ และพัฒนาเป็นจุดสาธิต(ต่อยอด) ที่สามารถแสดงวิธีและขั้นตอนการส่งเสริมและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรสาขาต่างๆ

13.2.2 ผู้รับผิดชอบ

- 1) คณะทำงาน โครงการศึกษภาพชุมชนด้านการเกษตรระดับอำเภอและระดับตำบล
- 2) เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในสาขาต่างๆ
- 3) เกษตรกรเจ้าของจุดสาธิต(วิทยากรเกษตรกร)และเกษตรกรผู้ซึ่งมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

13.2.3 การใช้จ่ายงบประมาณ ใช้จ่ายตามรายละเอียด ดังนี้

- 1) วัสดุอุปกรณ์ประกอบการสาธิต และวัสดุอำนวยความสะดวกในการถ่ายทอดความรู้ ได้แก่ กระดานบอร์ด แผ่นชาร์ต ป้ายข้อมูล ไม้ไผ่ แฝก ตาข่ายพลาสติก ฯลฯ
- 2) การปรับปรุงพื้นที่จุดสาธิต ได้แก่ การปรับปรุงคันดิน คูน้ำ การตกแต่ง บริเวณจุดสาธิต ฯลฯ
- 3) วัสดุการเกษตรเท่าที่จำเป็นจริง ๆ

13.2.4 สารสำคัญ

- 1) การเตรียมการเพื่อการสาธิต
 - เตรียมอุปกรณ์สำหรับการสาธิตและถ่ายทอดความรู้ เช่น ป้ายแสดงจุดสาธิต บอร์ดแสดงข้อมูลจากจุดสาธิต ฯลฯ
 - สิ่งอำนวยความสะดวกแก่เกษตรกรในการถ่ายทอดความรู้ เช่นการจัดที่นั่ง จัดศาลา /เพิงพัก สำหรับเกษตรกร
- 2) ชักชวนความเข้าใจกับเกษตรกรเจ้าของแปลง (วิทยากรเกษตร) ภายใต้อำนาจแนะนำของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3) จัดทำแผนการถ่ายทอดความรู้แสดง ณ จุดสาธิต

4) เนื้อหาสาระของเทคโนโลยีที่จะถ่ายทอด ได้แก่ ขั้นตอน วิธีการปฏิบัติ และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีตามความเหมาะสม เพื่อเป็นตัวอย่างสำหรับถ่ายทอดให้เกษตรกรในตำบลหรือพื้นที่อื่น ๆ ได้ศึกษาและนำไปปฏิบัติ ทั้งนี้ขบวนการสาธิตและการศึกษาให้ เป็นไปในรูปแบบของการมีส่วนร่วมกันคิด วิเคราะห์ตามหลักของโรงเรียนเกษตรกร

13.3 ค่าใช้จ่ายในการอบรมวิทยากรเกษตร คณะทำงาน และเกษตรกร วงเงินประมาณ 5,000 บาท

13.3.1 วัตถุประสงค์ เพื่อให้คณะทำงานโครงการเพิ่มศักยภาพชุมชนด้านการเกษตรระดับตำบล เกษตรกรเจ้าของจุดสาธิตและตัวแทนเกษตรกรจากหมู่บ้านต่าง ๆ มีความรู้ ทักษะที่ถูกต้อง มีทักษะ/เทคนิคในการถ่ายทอดความรู้ รวมทั้งเป็นบุคคลเป้าหมาย ที่จะนำความรู้

ด้านการเกษตรสาขาต่าง ๆ ไปถ่ายทอดสู่เกษตรกรในตำบล โดยสำนักงานเกษตรจังหวัดร่วมกับสำนักงานเกษตรอำเภอเป็นผู้จัดอบรม

13.3.2 บุคคลเป้าหมาย ได้แก่ คณะทำงาน โครงการฯ ระดับตำบล เกษตรกรเจ้าของจุดสาธิต และตัวแทนเกษตรกรจากหมู่บ้านต่าง ๆ รวมประมาณ 20 คน

13.3.3 สารสำคัญในการอบรม

- 1) บทบาทภารกิจของวิทยากรเกษตร
- 2) การพัฒนาบุคลิกภาพ
- 3) เทคนิคการบรรยายสรุป
- 4) เทคนิคการถ่ายทอดความรู้และทักษะ
- 5) การผลิตและการใช้วัสดุทศนูปกรณ์
- 6) การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม
- 7) อื่น ๆ เท่าที่จำเป็น

หมายเหตุ

1. งบประมาณให้ใช้เฉพาะตำบล ห้ามโยกย้ายงบประมาณจากตำบลหนึ่งไปอีกตำบลหนึ่ง
2. รายการใช้จ่ายให้เป็นไปตามวงเงินที่กำหนด

ศูนย์บริการฯ มีชื่ออยู่ 2 ชื่อ ได้แก่

1. ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลมาจาก โครงการเพิ่มศักยภาพชุมชนด้านการเกษตร

1.1 หลักการ เน้นที่จะพัฒนา “คน” โดยเฉพาะเกษตรกรที่อยู่ในชนบทที่ยังขาดความรู้ ให้ได้รับการถ่ายทอดความรู้อย่างทั่วถึง ด้วยการจัดตั้งศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลขึ้น เพื่อเป็นศูนย์กลางให้กับเกษตรกรกับเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกฝ่าย มาร่วมปรึกษารื้อกันเพื่อให้เกิดการถ่ายทอด และขยายผลของเทคโนโลยีการเกษตร อย่างเป็นระบบ ทั่วถึง มีประสิทธิภาพและบังเกิดผล

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อพัฒนาความรู้ของเกษตรกรให้สามารถนำไปปรับใช้ในการผลิตการเกษตร

1.2.2. เพื่อให้เกิดความมั่นคงก้าวหน้าและการเพิ่มรายได้ของชุมชนจากการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร

1.2.3. เพื่อให้เกิดการระดมบุคลากรและงบประมาณลงในพื้นที่ใน
ลักษณะบูรณาการ

1.2.4. เพื่อปรับปรุงระบบการส่งเสริมการเกษตรให้สามารถสนองตอบ
ต่อความต้องการของชุมชน

ซึ่งดำเนินการตั้งแต่ปี 2542 (กระทรวงเกษตร และสหกรณ์ 2542 : 3)

2. ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล มาจากโครงการเพิ่ม
ศักยภาพการผลิตชุมชน

2.1 หลักการและเหตุผล

2.1.1. เพื่อให้การดำเนินของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นไปตาม
นโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

2.1.2. เพื่อให้สอดคล้องกับแผนการกระจายอำนาจ ให้แก่องค์กรปก
ครองส่วนท้องถิ่น

2.1.3. เพื่อให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ประสานความร่วมมือ
ระหว่างองค์กร

2.1.4. เพื่อให้สอดคล้องและเป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรี

2.2 วัตถุประสงค์

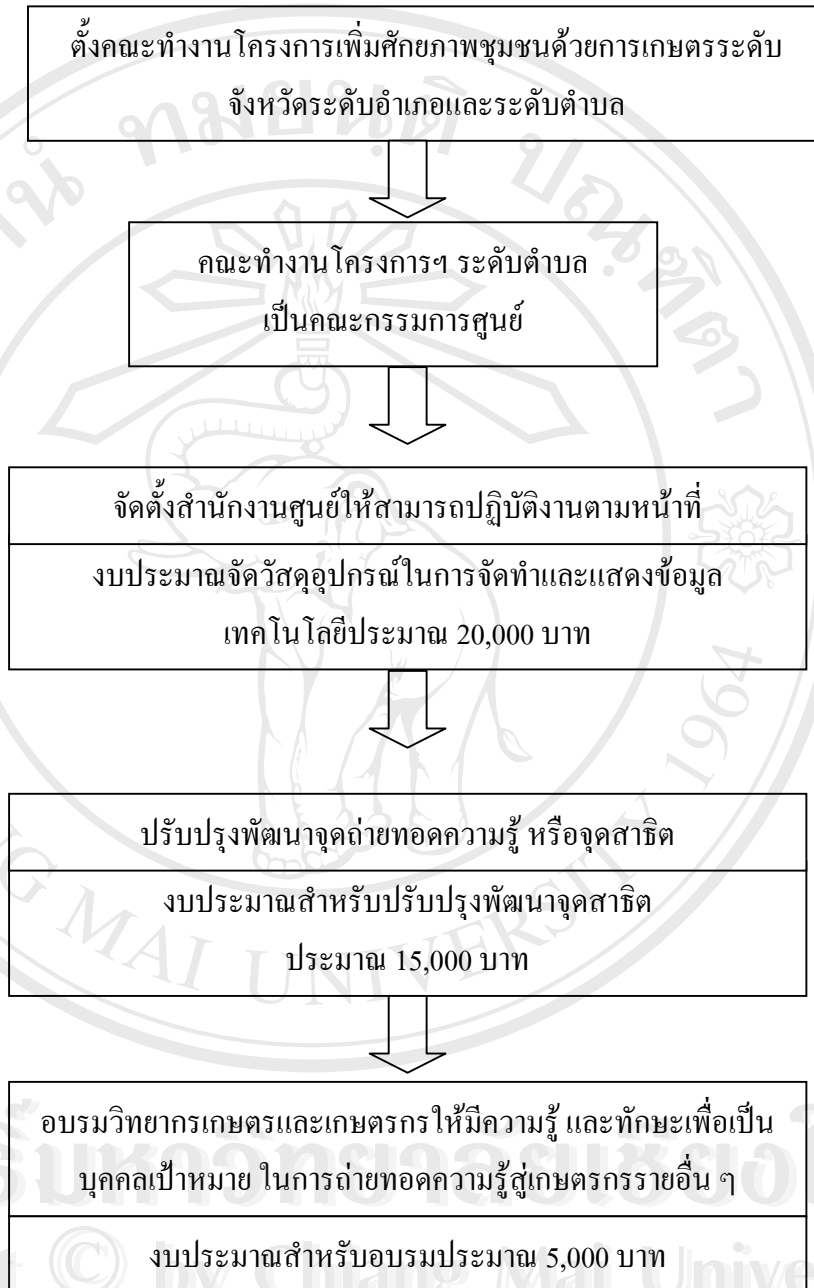
2.2.1. เพื่อปรับเปลี่ยนกระบวนการในการพัฒนาการเกษตร

2.2.2. เพื่อให้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงาน

2.2.3. เพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการวางแผนและพัฒนาตนเอง ซึ่งได้

ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2543

ขบวนการจัดตั้งศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

องค์ประกอบหลักและบทบาทหน้าที่ของศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

กรมส่งเสริมการเกษตร (2543 : 29) ได้ให้ความหมาย ขององค์ประกอบ หมายถึงส่วนประกอบทางลักษณะและคุณสมบัติที่อยู่มารวมกันอยู่ตั้งแต่ 2 อย่างขึ้นไป ต่างมีบทบาทหน้าที่และขอบเขตในการปฏิบัติงานอย่างมีปฏิสัมพันธ์ ต่อกันภายในระยะเวลา โดยมุ่งต่อวัตถุประสงค์เดียวกัน องค์ประกอบของศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบหลักดังนี้

1. คณะทำงาน โครงการเพิ่มศักยภาพชุมชนด้านการเกษตรประจำตำบล และผู้อำนวยการศูนย์มีบทบาทสำคัญที่สุด ในการประสานงาน กระตุ้น และจัดระบบงานศูนย์ให้เกิดการไหลเวียน ตามบทบาทหน้าที่ของศูนย์บริการฯ ประกอบด้วย

1.1 คณะทำงาน โครงการเพิ่มศักยภาพชุมชนด้านการเกษตร ประจำตำบล หมายถึงบุคคลที่ได้รับคัดเลือก เพื่อทำงานกับศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ประกอบด้วยตัวแทนของราชการ ได้แก่ เกษตรอำเภอและเกษตรตำบล หรือเจ้าหน้าที่เคหกิจ และตัวแทนขององค์กรในชุมชน ได้แก่ ผู้แทนของ องค์การบริหารส่วนตำบล กรรมการหมู่บ้าน กรรมการกลุ่มเกษตรกร กรรมการสหกรณ์ และกรรมการกลุ่มอาชีพ

1.2 ผู้อำนวยการศูนย์ฯ หมายถึง เกษตรประจำตำบล หรือผู้รับผิดชอบของศูนย์ที่ไม่ใช่เกษตรประจำตำบล เช่นเจ้าหน้าที่เคหกิจ ซึ่งผู้อำนวยการศูนย์จะต้องเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติและคุณลักษณะที่ของนักส่งเสริมการเกษตร และมีความรู้ทางศาสตร์ หรือสหวิชาการอื่น ๆ ด้วย

2. สมาชิกของศูนย์ถ่ายทอดฯ หมายถึง กลุ่มเป้าหมาย ผู้มารับการบริการถ่ายทอดความรู้ นอกหมู่บ้าน และตำบลที่ศูนย์บริการฯตั้งอยู่ ซึ่งต้องมีการทำทะเบียนสมาชิก และแยกตามลักษณะกลุ่มปัญหา หรือตามกลุ่มลักษณะการขอรับบริการ

3. วัตถุประสงค์ของศูนย์ถ่ายทอดฯ เพื่อให้เกิดผลต่อการดำเนินงานอย่างชัดเจนจึงมีวัตถุประสงค์ดังนี้

3.1 เป็นศูนย์กลางประสานกระบวนการจัดทำแผนการพัฒนา ระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรชุมชน และเกษตรประจำตำบล และกระบวนการมีส่วนร่วม (รับรู้/รับทราบ/ร่วมดำเนินการ/ตัดสินใจ/ประโยชน์/แก้ไข/ปรับปรุง)

3.2 เป็นศูนย์กลางการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลแก่สมาชิกในชุมชน

3.3 เป็นศูนย์กลางข้อมูล ด้านการเกษตรเพื่อการพัฒนาและการประชาสัมพันธ์ประจำตำบล (การบริการเอกสาร ข้อมูลที่ครอบคลุมจุลสาริต)

3.4 เป็นศูนย์ส่งเสริมอาชีพ และรายได้ด้านการเกษตรของชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีผลผลิตเพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน และการจำหน่าย เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้

4. ที่ตั้งศูนย์บริการฯ ที่ตั้งที่เหมาะสมควรเป็นที่สะดวก ต่อการประสานงาน การดำเนินงานในปัจจุบัน และอนาคต ตามแนวทางพัฒนาชุมชนและมีส่วนร่วม ควรให้น้ำหนักผู้เกี่ยวข้อง ทั้ง 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายราชการและฝ่ายเกษตรกร เพื่อให้การประสานงานได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดในเรื่องการรับทราบข้อมูล ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านกายภาพ และด้านชีวภาพ เพื่อการตัดสินใจในการดำเนินงาน การรับประโยชน์และการแก้ไขปัญหาพร้อมกันทั้ง 2 ฝ่าย อย่างถูกต้องและขณะนี้ตั้งศูนย์บริการฯอยู่ในอาคาร หรือบริเวณเดียวกับ องค์การบริหารส่วนตำบล

5. ระเบียบของศูนย์บริการฯ หมายถึงข้อกำหนดหรือวิธีการที่จะทำให้เกิดการปฏิบัติของคณะทำงานศูนย์ เกิดการปฏิบัติด้วยความถูกต้องแก่สมาชิกในชุมชน ดังนั้นความถูกต้องควรยึดหลัก “ประโยชน์สูงสุด” 4 ประการ

5.1 ถูกต้องตามหลักวิชาการ

5.2 ถูกต้องทางจริยธรรม

5.3 ถูกต้องทางสังคม

5.4 ถูกต้องทางปฏิบัติ (ยั่งยืน)

5.4.1 ระเบียบการมาปฏิบัติงานประจำศูนย์ เช่นมาประจำศูนย์บริการฯ ทุกวัน อังคาร, พุธ ของสัปดาห์

5.4.2 ระเบียบการให้บริการ ผู้มารับบริการจะต้องดำเนินการกรอกข้อความในใบคำร้องขอรับการบริการรูปแบบบุคคล หรือกลุ่ม ตามขั้นตอนให้บริการ เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการปฏิบัติงาน การติดตามงานและประเมินผล

5.4.3 ระเบียบว่าด้วยการปฏิบัติในการเข้ารับฟังการบรรยาย ณ จุดสาริตการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร

6. กิจกรรมที่ศูนย์ถ่ายทอดฯ เพื่อให้บรรลุในการดำเนินงาน จะต้องดำเนินกิจกรรมให้สอดคล้อง ตอบสนองวัตถุประสงค์ 4 กิจกรรม ดังนี้

6.1 กิจกรรมการทำแผนพัฒนาระดับตำบล โดยผู้อำนวยการศูนย์ฯ และคณะทำงานฯ จะต้อง “ประสานงาน” หน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในจังหวัดทุกหน่วยงาน และหน่วยงานกระทรวงอื่นทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการการจัดทำแผนเป็นไปตามกระบวนการ

การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (PAP = Participatory Assessment and Planning) และประสานแผนงานในการบูรณาการ (Integration) เพื่อผลการพัฒนาที่ยั่งยืน

6.2 กิจกรรมจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร จุดถ่ายทอดทุกจุด จะต้องผ่านการตรวจสอบจากสำนักงานเกษตรจังหวัด (ทั้ง 4 ฝ่าย) ไม่ใช่เลือกตามที่เกษตรตำบลและเกษตรอำเภอเสนอมา และเลือกจุดหรือกิจกรรมต่อเติม ซึ่งเกิดจาก “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” ที่ดำเนินการสำเร็จมาแล้วเป็นหลัก

6.3 กิจกรรม การเผยแพร่ข้อมูลเอกสารด้านการพัฒนาอาชีพ และการประชาสัมพันธ์ศูนย์บริการฯ ประกอบด้วยข้อมูลหลัก 4 ด้าน ดังนี้

6.3.1 ด้านเศรษฐกิจ เช่น ด้านวิถีตลาดพืช สัตว์ ราคาสินค้า

6.3.2 ด้านสังคม เช่น แสดงข้อมูลด้านองค์กรของชุมชน ทะเบียนครัวเรือน/กลุ่ม/อาชีพข้อมูลชุดดิน

6.3.4 ด้านกายภาพเช่น แสดงข้อมูลสภาพดิน /แหล่งน้ำ ปริมาณน้ำฝนของเขตตำบล

6.3.5 ด้านชีวภาพ เช่นแสดงข้อมูลพืช สัตว์ และรูปแบบกิจกรรมที่มีประโยชน์การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ โดย “ข้อมูลในแต่ละด้านจะต้องเป็นข้อมูลสำคัญต่อการวางแผนพัฒนาชุมชน”

6.4 กิจกรรมส่งเสริมการเกษตรศูนย์บริการฯ โดยผู้อำนวยการศูนย์นอกจากจะมีบทบาทการดำเนินงานในกิจกรรม 3 กิจกรรม ที่กล่าวมาแล้วจะต้องดำเนินการส่งเสริมการเกษตร โดยการส่งเสริมการเกษตรประจำปี และการดำเนินงานตามโครงการนอกภาคราชการ หรือเอกชนอย่างเหมาะสมเพื่อเพิ่มรายได้จนสามารถพึ่งตนเองได้

7. กองทุน เมื่อมีการรวมกลุ่มขอรับบริการแก้ไขปัญหาเกิดขึ้นในด้านการผลิต/การทำธุรกิจ/การออก และมีกองทุนของกลุ่ม เพื่อใช้ประโยชน์ในการดำเนินงาน การให้บริการรับซื้อและการจัดบริการจำหน่ายให้เป็นที่ไปตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ จนถึงมีการเชื่อมโยงแต่ละกลุ่มร่วมกัน โดยจัดเวทีชุมชน และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อให้เป็นประโยชน์กองทุน ที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นการจัดการกับองค์ประกอบ และบทบาทหน้าที่ศูนย์ถ่ายทอดทั้ง 7 ประการสิ่งจำเป็นจะต้องเข้าใจให้ถูกต้อง และเหมาะสมโดยมุ่งต่อวัตถุประสงค์ศูนย์ บริการฯ อันเดียวกัน เหมือน “หอก” ที่พุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน คือ “กรมส่งเสริมการเกษตร” จะต้องทำหน้าที่ในการช่วยเหลือให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ และมีความเพียงพอในการดำรงอยู่ของครอบครัวที่ยั่งยืนตลอดไป

สถานการณ์ทางการเกษตรในจังหวัดอุดรดิตถ์

สภาพพื้นที่ของจังหวัดอุดรดิตถ์ แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือสภาพพื้นที่ที่เป็นภูเขาและป่าไม้ พื้นที่ลาดชันไม่เหมาะสมกับการเกษตร ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของจังหวัด ประกอบด้วย อำเภอน้ำปาด ฟากท่า บ้านโคก และบางส่วนของอำเภอท่าปลา ลับแล เมือง ทองแสนขันและอำเภอพิชัย ส่วนใหญ่ใช้ปลูกพืชไร่ ไม้ผล ไม้ยืนต้น สภาพพื้นที่ทางตอนใต้ของจังหวัดเป็นที่ราบลุ่ม แม่น้ำน่านประกอบด้วยอำเภอ ทรอน พื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอเมือง พิชัยและทองแสนขันและบางส่วนของอำเภอลับแล พื้นที่เหมาะสมกับการทำนาและพืชอื่นๆทุกชนิด แต่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำนา

ลักษณะดิน

พื้นที่ทางตอนเหนือซึ่งส่วนใหญ่เป็นภูเขาและป่าไม้ ลาดชัน ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ หน้าดินตื้นปนลูกรัง ที่ราบระหว่างภูเขาเป็นดินทรายร่วน การชะล้างพังทลายของดินสูง ใช้ในการปลูกพืชไร่ยกเว้นทางตอนเหนือของอำเภอลับแลและอำเภอเมืองจะใช้ในการปลูกไม้ผล

พื้นที่ทางตอนล่างของจังหวัด เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำน่านลักษณะดินเป็นดินเหนียว ดินทรายร่วน เหมาะสำหรับทำนา ปลูกพืชไร่และไม้ผลทุกชนิด พื้นที่ส่วนใหญ่อุดมสมบูรณ์ มีระบบชลประทาน ปลูกพืชอายุสั้นได้ทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง

ชนิดพืชที่ปลูก

พื้นที่ตอนเหนือของจังหวัดส่วนใหญ่ปลูกพืชไร่ ได้แก่ข้าวโพด ถั่วเขียว ถั่วเหลือง ปลูกข้าวนาปี ปลูกไม้ผล ได้แก่มะขามหวาน ลำไย มะม่วงหิมพานต์ พืชผักในบางฤดู

พื้นที่ทางตอนใต้ของจังหวัดส่วนใหญ่ ใช้ทำนา ได้แก่ นาปี นาปรัง พืชไร่ได้แก่ ข้าวโพด ถั่วเหลือง ถั่วเขียว อ้อย ไม้ผลได้แก่ ทูเรียน ลำไย ลองกอง มะม่วง พืชผักได้แก่ หอมแดง

สถานการณ์การผลิตพืชที่สำคัญของจังหวัดอุดรดิตถ์

1. ข้าว จังหวัดอุดรดิตถ์มีพื้นที่ปลูกข้าวดังนี้

1.1 ข้าวเจ้านาปีมีพื้นที่ปลูก 457,004 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 799 กก./ไร่ ส่วนใหญ่ผลิต

เพื่อขาย

1.2 ข้าวเหนียนาปีมีพื้นที่ปลูก 66,056 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 548 กก./ไร่ ส่วนใหญ่ผลิต

เพื่อบริโภค

1.3 ข้าวเจ้านาปรังมีพื้นที่ปลูก 203,000 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 832 กก./ไร่ ส่วนใหญ่ผลิตเพื่อขาย

1.4 ข้าวไร่(ข้าวเหนียว)มีพื้นที่ปลูก 10,756 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 319 กก./ไร่ ส่วนใหญ่ผลิตเพื่อบริโภค

1.5 ข้าวไร่(ข้าวเจ้า)มีพื้นที่ปลูก 5,737 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 350กก./ไร่ ส่วนใหญ่ผลิตเพื่อบริโภค

2. พืชไร่ จังหวัดอุดรดิตถ์มีพื้นที่ปลูกพืชไร่ดังนี้

2.1 ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มีพื้นที่ปลูก 145,513 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 734 กก./ไร่

2.2 ถั่วเหลืองฤดูฝน มีพื้นที่ปลูก 23,920 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 199 กก./ไร่

2.3 ถั่วเหลืองฤดูแล้ง มีพื้นที่ปลูก 15,353 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 212 กก./ไร่

2.4 อ้อย มีพื้นที่ปลูก 27,284 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 6,992 กก./ไร่

2.5 ถั่วเขียวผิวมัน มีพื้นที่ปลูก 18,551 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 120 กก./ไร่

2.6 มันสำปะหลัง มีพื้นที่ปลูก 9,097 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 2,739 กก./ไร่

2.7 ถั่วลิสงฤดูฝน มีพื้นที่ปลูก 6,141 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 156 กก./ไร่

2.8 ถั่วลิสงฤดูแล้ง มีพื้นที่ปลูก 2,055 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 243 กก./ไร่

2.9 สับปะรด มีพื้นที่ปลูก 4,660 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 6,000 กก./ไร่

2.10 หอมแดงต้นฝน มีพื้นที่ปลูก 12,333 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 2,051 กก./ไร่

2.11 หอมแดงปลายฝนมีพื้นที่ปลูก 10,652 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 2,475 กก./ไร่

3. พืชผัก ได้แก่ หอมแบ่ง ผักบุ้ง แดงโม กระน้ำ แดงกวา ถั่วฝักยาว ผักกาดกวางตุ้ง พริก ข้าวโพดหวาน มีพื้นที่ปลูก 13,513 ไร่(ปลูกหมุนเวียนตลอดปี)

4. ไม้ผล จังหวัดอุดรดิตถ์ มีพื้นที่ปลูกไม้ผลดังนี้

4.1 ทุเรียน มีพื้นที่ปลูก 36,256 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 860 กก./ไร่ พันธุ์ที่ใช้ปลูกได้แก่ พันธุ์พื้นเมือง หมอนทอง และอื่นๆ

4.2 ลำไย มีพื้นที่ปลูก 46,276 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 1,233 กก./ไร่

4.3 ลองกองมีพื้นที่ปลูก 15,186 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 1,400 กก./ไร่

4.4 มะม่วงมีพื้นที่ปลูก 18,612 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 750 กก./ไร่

4.5 มะขามหวานมีพื้นที่ปลูก 16,324 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 291 กก./ไร่

4.6 ลำไยมีพื้นที่ปลูก 12,184 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 1,167 กก./ไร่

4.7 มะม่วงหิมพานต์มีพื้นที่ปลูก 8,797 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 340กก./ไร่

4.8 อื่นๆ ได้แก่ ไฟตง กระท้อน ขนุน น้อยหน่า มะนาว ส้มเขียวหวาน มะปราง มะพร้าว

การดำเนินงานของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลจังหวัดอุดรดิตถ์

จังหวัดอุดรดิตถ์ ประกอบด้วย 9 อำเภอ โดยในปี พ.ศ. 2542 ดำเนินการจัดตั้งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลครบทุกตำบลที่มีพื้นที่การเกษตร จำนวน 65 ศูนย์ฯ ในจำนวน 65 ศูนย์นี้ มี ศูนย์ฯ หลัก ได้แก่ศูนย์บริการฯ ตำบลแม่พูล อำเภอลับแล และมี 2 ศูนย์ฯ ที่เป็นศูนย์บริการฯขยาย คือศูนย์บริการฯ คุ้มตะเภา อำเภอเมืองและศูนย์บริการฯวังแดง อำเภอตรอน และที่เหลืออีก 62 ศูนย์บริการฯคือศูนย์เตรียมการ ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ที่องค์การบริหารส่วนตำบล หรือร้อยละ 90 ส่วนที่เหลืออีก ร้อยละ 10 ตั้งอยู่สถานที่อื่นๆเช่นศาลาเอนกประสงค์ ที่ทำการกลุ่มเกษตรกร เป็นต้น

จังหวัดอุดรดิตถ์ ได้กำหนดข้อมูลประจำศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ประกอบด้วย 8 ส่วนดังนี้

1. สาระสำคัญของโครงการเพิ่มศักยภาพชุมชนด้านการเกษตร(ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล)
2. นำเสนอข้อมูลทั่วไปของตำบลได้แก่ด้านกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจสังคม
3. นำเสนอแผนที่ใช้ประโยชน์ในตำบล
4. นำเสนอแนวทางพัฒนาการเกษตรระดับตำบล
5. นำเสนอแนวทางพัฒนาส่งเสริมของหน่วยงานต่างๆของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาในตำบลนั้นๆ
6. นำเสนอแผนที่และแผนผังจุดสาธิต
7. นำเสนอเทคโนโลยีการเกษตร ทุกสาขาของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับตำบลนั้น

เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามขั้นตอนและบรรลุวัตถุประสงค์ ได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินงานศูนย์ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขึ้นเตรียมการ

ขั้นตอนที่ 2 ขึ้นจัดทำศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

ขั้นตอนที่ 3 ขึ้นจัดทำจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร หรือจุดสาธิต

ขั้นตอนที่ 4 การฝึกอบรมวิทยากรเกษตรกร

ขั้นตอนที่ 5 ขั้นการเข้าถึง

ขั้นตอนที่ 6 การบริหารศูนย์

ขั้นตอนที่ 7 การดำเนินการตามขบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร

ขั้นตอนที่ 8 การประสานงานเพื่อให้ความช่วยเหลือเกษตรกร

ขั้นตอนที่ 9 การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

ขั้นตอนที่ 10 การพัฒนากระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร

ขั้นตอนที่ 11 การขยายผลทั้งด้านความรู้ กิจกรรมดำเนินการให้กับเกษตรกร

เป้าหมายอย่างต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ 12 การประเมินผล

ผลงานวิจัยและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเกี่ยวกับความต้องการของเกษตรกรต่อการให้บริการของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล มีผู้ทำการศึกษาน้อยมาก เพราะเป็นเรื่องใหม่ที่กรมส่งเสริมการเกษตรถือเป็นภารกิจหลักที่ต้องปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย โดยดำเนินการจัดตั้งศูนย์บริการฯ ให้ครบทุกตำบล ในปี พ.ศ. 2542 ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงได้ค้นคว้างานวิจัยที่ใกล้เคียงและคล้ายคลึงกับเรื่องนี้นำมาเสนอเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัยครั้งนี้ดังนี้

วิชัย(2544) ได้ทำการศึกษาความคิดเห็นของผู้อำนวยการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ต่อการดำเนินงานศูนย์บริการฯ ในจังหวัดเชียงใหม่พบว่า ผู้อำนวยการศูนย์บริการฯ ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานศูนย์บริการฯ ที่ดี เพราะกรมส่งเสริมการเกษตรกำหนดให้การดำเนินงานศูนย์บริการฯ เป็นนโยบายที่สำคัญที่จะต้องปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย โดยมีการชี้แจงประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง และผู้อำนวยการศูนย์บริการฯ ส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องศูนย์บริการฯ อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาการดำเนินงานศูนย์บริการฯ ในด้านกิจกรรม จะเห็นว่าอายุ และระดับเงินเดือนของผู้อำนวยการศูนย์บริการฯ มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็น โดยผู้อำนวยการศูนย์บริการฯ ที่มีอายุมากและเงินเดือนอยู่ในระดับปานกลาง มีแนวโน้มเห็นด้วยต่อการดำเนินงานศูนย์ บริการฯ ส่วนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์บริการฯ ของผู้อำนวยการศูนย์บริการฯ ที่มีความรู้ความเข้าใจมาก มีแนวโน้มที่เห็นด้วยต่อการดำเนินกิจกรรมศูนย์บริการฯ ทั้งนี้เนื่องจากผู้อำนวยการศูนย์บริการฯ ที่มีอายุมาก มีประสบการณ์ต้องงานส่งเสริมการเกษตรมานาน และว่าการดำเนินงานศูนย์บริการฯ จะช่วยพัฒนาอาชีพด้านการเกษตรให้แก่เกษตรกรได้อย่างเป็นรูปธรรม และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

สมศักดิ์ (2545) ได้ทำการศึกษาผลการดำเนินงานศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลของจังหวัดปทุมธานี ปี 2542 พบว่าสามารถจำแนกได้ 3 ประเด็นคือ

ประเด็นที่ 1 ประเด็นการเตรียมการ เป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อดำเนินงานศูนย์บริการฯด้านบุคลากรและวัตถุประสงค์ พบว่าผู้อำนวยการศูนย์บริการฯมีความเข้าใจและเกษตรกรรมทัศนคติที่ดีต่อศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ความพร้อมด้านข้อมูล ได้แก่ข้อมูล แผนภูมิ ป้าย และเอกสารวิชาการซึ่งเป็นองค์ประกอบตามที่กำหนดอยู่ในเกณฑ์พอใช้ ทั้งนี้เนื่องจากข้อจำกัดของงบประมาณและปริมาณวัสดุที่ได้รับการสนับสนุนด้านการปฏิบัติงานประจำศูนย์บริการฯส่วนใหญ่ผู้อำนวยการศูนย์บริการฯปฏิบัติได้ตามแผนและด้านจัดทำแผนปฏิบัติงานและการจัดทำแผนต่าง แบบมีส่วนร่วม ส่วนใหญ่คณะทำงานระดับตำบลมีส่วนร่วมเพียงบางกิจกรรมเท่านั้น

ประเด็นที่ 2 ประเด็นการเข้าถึง ผลการดำเนินงานเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการกิจกรรมต่างๆเช่นการสำรวจข้อมูลพื้นฐานทางการเกษตรพบว่ามี การสำรวจเกษตรกรบางส่วน การจัดเครือข่ายทุกศูนย์บริการฯมีการกระตุ้นให้เกิดกลุ่มความร่วมมือเป็นส่วนใหญ่ และทุกศูนย์บริการฯมีการกำหนดแนวทางพัฒนาการเกษตร โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเพียงบางส่วน และศูนย์บริการฯได้ใช้ข้อมูลแนวทางพัฒนาของตำบลเสนอของงบประมาณจากหน่วยงานและองค์กรต่างๆประจำปี พบว่า บางส่วนได้รับอนุมัติงบประมาณ

ประเด็นที่ 3 ประเด็นการถ่ายทอดและพัฒนา พบว่าศูนย์บริการฯส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์จากจุดสาธิต เกษตรกรมีความพึงพอใจต่อการถ่ายทอดความรู้ของวิทยากรเกษตรกร และศูนย์บริการฯส่วนใหญ่ มีการจัดเวทีชุมชน โดยเกษตรกรร่วมกับเจ้าหน้าที่

วสันต์ (2546) ได้สรุปความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการดำเนินงานของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในจังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อความเหมาะสมของกิจกรรมของศูนย์บริการฯ ส่วนใหญ่มีความเห็นต่อความเหมาะสมของกิจกรรมของศูนย์บริการฯอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ศูนย์บริการฯเหมาะสมที่ตั้งอยู่ที่เดียวกับองค์การบริหารส่วนตำบล ความพอใจในการบริการ ได้รับการบริการที่ตรงกับความต้องการ ข่าวสารที่ตรงกับความต้องการและเกษตรกรมีความคิดเห็นที่ดีมากต่อการมีศูนย์บริการฯอยู่ในตำบล

ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อความเชื่อถือของกิจกรรมของศูนย์บริการฯ อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่จุดถ่ายทอดที่มีอยู่ตรงกับความต้องการของเกษตรกร ศูนย์บริการฯจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ศูนย์บริการฯมีข้อมูล ความรู้ที่ีต้องการ เจ้าหน้าที่สามารถให้คำแนะนำและเสนอทางเลือกให้แก่เกษตรกรและมีความรอบรู้ทุกด้านและเกษตรกรยังมีความคิดเห็นว่า ศูนย์บริการฯ

มีประโยชน์กว่าศูนย์เกษตรประจำตำบลเดิมแต่ศูนย์บริการฯก็ไม่สามารถให้ความรู้เกษตรกรได้ทุกเรื่องและพบว่าปัญหาด้านการจัดฝึกอบรมเป็นปัญหาที่มีมากเป็นอันดับแรกและปัญหาการพบปะเยี่ยมเยือนเกษตรกรของเจ้าหน้าที่ ปัญหาการต่อเนื่องของเจ้าหน้าที่ที่มาเยี่ยมเยือนเกษตรกร ปัญหาการถ่ายทอดความรู้แนะนำให้เห็นและแก้ไขปัญหา,ปัญหาเวลาที่มาปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ปัญหาการประชาสัมพันธ์ ปัญหาข้อมูลข่าวสารเอกสารวิชาการ ปัญหาการติดต่อประสานงานและ ปัญหาการเดินทางมารับบริการ ตามลำดับ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright © by Chiang Mai University
 All rights reserved